

УДК 745.52;745/749;746;677(477)

Боб'як Д. Д.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника. Інститут мистецтв

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ ПО ТКАНИНІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Боб'як Д. Д. Тенденції розвитку художнього розпису по тканині західного регіону України кінця ХХ — початку ХХІ століття. У статті проаналізовано тенденції розвитку західноукраїнського розпису по тканині кінця ХХ — початку ХХІ ст. Досліджено, що після проголошення незалежності України у фахових навчальних закладах створюють проекти для різних видів сакральних тканин, а художники частіше звертаються до релігійної тематики. Домінантою композицій декоративних панно митців є фітоморфні, антропоморфні, зооморфні мотиви, сюжетні й образно-асоціативні зображення, фрагменти пейзажів та архітектури, елементи орнаментики писанок, трипільські взори тощо. Створюючи сучасні моделі одягу й доповнення до нього, дизайнери та модельєри за основу декору також беруть фітоморфні, рідше зооморфні мотиви, орнаменти писанок, трипільські узори й абстрактні елементи. Завдяки поєднанню різноманітних матеріалів і технік холодного та гарячого батика, вільного розпису, шіборі (вузликів батик) і змішаних технік художники досягають образності у сприйнятті творів. Важливе значення у процесі розвитку розпису по тканині в досліджуваному, як і в інших регіонах України, мають виставки, у яких беруть участь вітчизняні й закордонні митці, що сприяє обміну знаннями, професійними навиками та взаємозбагаченню творчим досвідом.

Ключові слова: художній текстиль, вибійка, фотофільмодрук, розпис тканин, розпис по шовку, холодний і гарячий батик, вільний розпис, шіборі, панно, композиція.

Боб'як Д. Д. Тенденции развития художественной росписи тканей западного региона Украины конца ХХ — начала ХХІ века. В статье проанализированы тенденции развития западноукраинской росписи тканей конца ХХ — начала ХХІ века. Исследовано, что после провозглашения независимости Украины в профессиональных учебных заведениях создают проекты для различных видов

сакральных тканей, а художники чаще обращаются к религиозной тематике. Доминантой композиций декоративных панно художников являются фитоморфные, антропоморфные, зооморфные мотивы, сюжетные и образно-ассоциативные изображения, фрагменты пейзажей и архитектуры, элементы орнаментики писанок, трипольские узоры и тому подобное. Создавая современные модели одежды и дополнения к ней, дизайнеры и модельеры за основу декора также берут фитоморфные, реже зооморфные мотивы, орнаменты писанок, трипольские узоры и абстрактные элементы. Благодаря сочетанию различных материалов и техник холодного и горячего батика, свободной росписи, шибори (узловый батик) и смешанных техник художники достигают образности в восприятии произведений. Важное значение в процессе развития росписи тканей в исследуемом, как и в других регионах Украины, имеют выставки, в которых принимают участие отечественные и зарубежные художники, что способствует обмену знаниями, профессиональными навыками и взаимообогащению творческим опытом.

Ключевые слова: художественный текстиль, набойка, фотофильмопечать, роспись тканей, роспись шелка, холодный и горячий батик, свободная роспись, шибори, панно, композиция.

Bobiak D. Ukrainian textile painting trends of development in the western area of Ukraine in the late XXth — early XXIst century.

Background. The article analyzes Western Ukrainian textile painting development trends in the late XXth — early XXIst century. New trends evolved in textile painting after the independence of Ukraine was proclaimed. Thus, the range of topics for imagery solutions and means of achieving decorative expressiveness of works of art expanded, and they require further research and scientific analysis.

Objectives. The objective of the article is to research special characteristics and determine modern trends in the development of textile painting in the Western regions of Ukraine in the late XXth — early XXIst century. **Methods.** The methodological basis of a complex approach is to study objects using a descriptive-analytical method which allows to collect, to describe and to promote data types as well as to analyze the results.

Results. Silk painting takes the leading place among other types of artistic textile. Still, in the 1970ies–1980ies the works of artists were still characterized by a certain artistic conservatism. Their design was mainly based on depicted landscapes, still-lives and flowers. And the very art of batik was perceived as rather a way of decorating textiles than a self-sufficient textile technique.

After the independence of Ukraine was proclaimed, the process of national and cultural renaissance and getting back to the origins of people's spirituality speeded up. After a long-term prohibition of the faith in God imposed by the Soviet ideological system a rapid return to the traditions of Ukrainian religiousness could be traced. A lot of current churches of different confessions were restored and opened over that period, new churches were built as designed by Ukrainian architects. Therefore, there arose an urgent need for creating modern sacral textiles for liturgy purposes as well as items for church interior design. In particular, students of profile academic

Рецензент статті: Ямборко О. Я., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва, Інститут мистецтв, ДВНЗ "Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника"

establishments, while making designs and producing sacral textiles, started using cold and hot batik, sometimes combining it with silk and wool textiles and thin wall cloth application techniques.

In the 1990ies free textile painting became popular (it applying less reserving agents or none at all). It is due to the application of this technique that artists create the effect of painted textile silk or other raw materials (cotton, wool, etc.). Thus, artists regard artistic silk painting as 'textile painting'.

Considerable evolution in the development of stamping, cold and hot batik, free painting and photographic print as well as creation of modern designs using them for various types of items of clothes and interior took place over the period of Ukrainian independence. An event of importance for the development of batik in Ukraine was the First All-Ukrainian Artistic Textile Painting Exhibition "Prezentatsiya '94" which took place in the Khmelnytskyi Museum of Modern Ukrainian Arts in 1994. There the graduates of the Lviv School of Arts demonstrated decorative panel pictures, applied batik textile and works of fine arts with designs made in different topics: abstract, figurative and associative ones, with elements revealing the content of folk traditions and rites as well as the ones based on stylized motives of ornaments of traditional Ukrainian arts.

In the early 2000ies the trends that appeared and evolved in the 1990ies gained their foothold in artistic silk painting. Creative achievements of Western Ukrainian artists include decorative panel pictures, the décor of which is based on stylized phytomorphic, anthropomorphic and zoomorphic motives, narrative, figurative and associative images, fragments of landscapes and architecture, elements of Easter egg ornaments, Trypillian designs, etc. Designs of the works done by artists developing the topics of traditional rites are marked with a unique informative nature and abstraction, and their colour range possesses a certain symbolic sense. They perceive textile mainly through the prism of interaction with the figurative language, and not just as the base for the image. And some artists even use installation elements in their works.

While creating modern clothes designs and accessories to them designers and fashion designers also take phytomorphic, less frequently zoomorphic motives, Easter egg ornaments, Trypillian designs and abstract elements as their décor base. Due to combination of different materials and cold and hot batik techniques, free painting, shibori (tie-dyeing) and mixed techniques artists achieve the imagery in the perception of works of art.

Of great importance for textile painting development processes in the Ukrainian region under study as well as in other regions are exhibitions where home and foreign artists participate, this contributing to the exchange of knowledge and professional skills as well as to mutual enrichment with creative experience. These activities mainly focused on international textile vectors, therefore, the works by artists (in particular, Western Ukrainian ones) presented in the exhibitions were made with due account of the recent world trends.

Thus, the development of home, in particular, Western Ukrainian artistic textile painting became more active in the late XXth — early XXIst century. Of considerable importance in the process are artistic textile exhibitions in which artists from Western and other regions of

Ukraine present original works made in different textile techniques including cold and hot batik, free painting, shibori, photographic print, synthesis of materials, etc.

Conclusions. Analysis of the recent trends in artistic textile painting development has identified the appearance of new types of items: decorative panel pictures, sacral and clothes textiles, etc. In the creativity of artists there prevail works the décor of which is based on creatively interpreted and stylized phytomorphic, anthropomorphic and zoomorphic motives, figurative and associative as well as abstract images, Trypillian designs, Easter egg ornaments and elements of landscapes and architecture. Artists attach imagery to their designs due to variety of texture, combination of textile and non-textile materials and application of various batik and mixed techniques.

Some Western Ukrainian designers and fashion designers use batik fabric as the material for creating modern clothes designs and accessories to them. As a rule, phytomorphic, sometimes zoomorphic motives, Easter egg ornaments, Trypillian designs as well as object-free abstract images serve as the basis for artistic interpretations of such items.

Keywords: artistic textile, stamping, photographic print, textile painting, silk painting, cold and hot batik, free painting, tie-dyeing, shibori, panel picture, design.

Постановка проблеми. Із проголошенням незалежності України в художньому розписі по тканині утверджуються нові тенденції. Розширюється тематика образного вирішення і засоби досягнення декоративної виразності творів, які потребують детальнішого вивчення й наукового аналізу.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Дослідження проведено в рамках Загальнодержавної програми охорони культурної спадщини на 2012–2022 роки (Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 17.02.2011 року № 3038-VI). Тема виконана згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Західно-український дизайн: від ар-деко до деконструктивізму» (реєстраційний № 0113U006392).

Аналіз досліджень тематики і публікацій останніх років. Незначні відомості про становлення мистецтва батика, а також аналіз творів українських художників, які працювали в цій сфері, подано деякими вітчизняними й зарубіжними вченими, такими як Н. Глухенька, Н. Велігоцька, П. Жолтовський, П. Мусієнко, І. Работнова, І. Хумл, Т. Арманд, М. Соболева та ін. [11: 3, 4]

Питанню становлення й еволюції української традиційної вибійки та аналізу художніх особливостей системи декору вибієчаних тканин присвячені дисертація «Українські вибієчані тканини» (1995) та низка публікацій Р. Дутки [2].

Промислове вибієництво України, становлення й етапи розвитку вітчизняних друкованих тканин, мистецтвознавчий аналіз їх візерунків, а також творчість художників у цій галузі стали об'єктом

досліджень І. Теслюк [17] та авторів близьких за темою статей.

Особливості розвитку українського батика, регіональні відмінності, формування професійної школи батикування та його сучасні тенденції докладніше визначила Т. Печенюк. Її дисертація «Розпис тканин в Україні (20-ті — початок 90-х років ХХ ст.)» (1996) стала першою науковою розвідкою в царині українського розписного текстилю [11].

У виданні науковців Т. Кари-Васильєвої та З. Чегусової «Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках “великого стилю”» (2005) досліджено декоративне мистецтво України ХХ ст., подано інформацію про зміни напрямів і стилів, утворення новітніх текстильних тенденцій тощо. Автори аналізують творчість провідних художників і характерні особливості їх робіт, зокрема й художнього розпису по шовку. Крім того, вони відзначають праці митців, які проектували вбрання з батикових тканин [4].

У статті А. Лутфулліної «Склад науково-пояснювального апарату з проблем художнього розпису тканин» (2010) подано структуру термінів-сполучень в українській термінології художнього розпису тканин [8].

А в навчально-методичному посібнику «Батик» (2011) і статтях заслуженої художниці України Т. Касьян вміщені відомості про історико-етнографічні та композиційно-декоративні характеристики розписних тканин, зокрема й технологію їх виготовлення. Мисткиня аналізує також розвиток батика в Україні та через історичні й технологічні аспекти порівнює батикування з писанкарством [5; 6]. Власне, наша стаття — це спроба систематизувати й доповнити ці відомості.

Мета статті — дослідити особливості та визначити сучасні тенденції розвитку художнього розпису по тканині західних областей України кінця ХХ — початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чільне місце серед інших видів художнього текстилю займає розпис по шовку. Втім, у 1970–1980-х рр. твори митців були позначені ще певною художньою консервативністю. В основі їх композицій здебільшого зображення пейзажів, натюрмортів і квітів. А саме мистецтво батика сприймалося швидше за спосіб оздоблення тканин, ніж самодостатньою текстильною технікою. Художниця й мистецтвознавець Т. Печенюк визначила декілька першоджерел українського батика — традиційна вибійка, писанкарство та народний декоративний розпис [11: 16–18; 4: 243, 249].

З 1974 р. близько 70% промислових вибіячних одягових тканин для сорочок, суконь, костюмів, білизни та інших виробів — жіночих і дитячих носових хусточок, а також рушників і тканин для верху взуття — виготовляли у вибіячаному цеху Тернопільського бавовняного комбінату, на базі якого в 1992 р. було створено орендне підприємство ВАТ «ТО Текстерно». Ескізи для нього розробляли ху-

дожники В. Козловська, О. Курдибаха, О. Марчак, О. Розвадовський, С. Божко та ін. У середині 1970-х років вибіячані тканини цього комбінату постачали до Таджикистану, Узбекистану, Німеччини, Данії, Сінгапуру й Саудівської Аравії [16].

На початку 1980-х років завдяки використанню гравірувальних машин тонких категорій та застосуванню активних барвників значно покращилася якість орнаментів цих тканин. Художники урізноманітнили їх оздобу ажурними ефектами, пігментним друком та ефектами тиснення.

Утім, після розпаду Радянського Союзу Тернопільський бавовняний комбінат, як і всі інші промислові підприємства, опинився у складних економічних умовах. Дублювалися зразки попередніх років, спрощувалися візерунки, згужувався колорит цих тканин. Реконструкція обробного виробництва розпочалася у 2002 р. Для створення нових схем композицій вибіячаних тканин заснували дизайнерську студію в Києві з її філією у Тернополі. У цей час виготовляли тканини-компаньйони для постільної білизни, які, однак, уже не декорували ажурними ефектами й резервним та витравним друком [16].

Асортимент Дубнівської фабрики художньої галантереї (Рівненська обл.) — вовняні та штапельні серветки, рушники, постільна білизна та жіночі хустки — оздоблювали в дещо схожій до вибійки техніці: фотофільмодрук¹. Головним художником підприємства працював В. Вальчук, а провідними майстрами — В. Бородейко, Е. Володько, Л. Наконечна, Н. Фокіна та О. Станіславчук [14: 130].

Цим способом декорування послуговувалися і на Чернівецькій фабриці текстильно-художніх виробів, де виготовляли взористі хустки з шовкових тканин і штапелю, капронові стрічки, а також атласні й плюшеві скатертини та покривала. Головний художник підприємства — С. Диба, кращі майстри — М. Фельдман і Т. Проданчук [9: 137].

Від 1972 р. за допомогою фотофільмодруку малюнки наносили на декоративні рушники та жіночі хустки зі штапелю в цеху при Любешівській фабриці господарських виробів (Волинська обл.), де головним художником була С. Ганусовська [15: 43].

Цією ж технікою оздоблювали також жіночі хустки, чоловічі шалики, скатертини, серветки, доріжки, накидки, рушники, порт'єри та інші вироби на Львівському текстильно-галантерейному об'єднанні, згодом — Виробниче акціонерне товариство (ВАТ) «Юність». Композиції для масового, малосерійного виробництва, а також ексклюзивних творів на спеціальні замовлення розробляли митці цього підприємства О. Сулейманова, С. Пижова,

¹ Фотофільмодрук — декорування тканини за допомогою дерев'яних або металевих рам-матриць із туго натягненим на них шовковим або капроновим ситом, на яке фотоспособом наносять малюнок. Вільні від оздобу площини покривають захисним водонепроникним лаком, після чого на тканину накладають матриці, в які залита фарба. Для кожного кольору існує окрема матриця.

Т. Сукневич, В. Ружанська та провідний художник М. Боб'як [випускники Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва (тепер — Львівська національна академія мистецтв)].

Так, у 1990–2000-х рр. за проектами цих художників виготовляли комплекти столових наборів (обруси, серветки, рушники) для ресторанів і готелів Києва та Львова. Зокрема унікальні за оздобленням розписні ткани вирази створені для готелю «Дністер» (у Львові) та ін. Виконували і текстильно-галантерейні вирази (штори, скатертини, серветки, рушники), декоровані технікою фотофільмодруку, призначені для фірмових поїздів України.

До візиту Папи Івана Павла II в Україну (2001) на ВАТ «Юність» створено композиції для ексклюзивних сувенірно-подарункових серветок, оздоблених техніками фотофільмодруку і вишивки. На замовлення українців Канади провідний художник цього підприємства М. Боб'як розробила оригінальну композицію обруса за мотивами гуцульської кераміки (зокрема О. Бахматюка)².

Із цим виробництвом творчо працювали викладачі й студенти кафедри художнього текстилю ЛДПДМ (тепер — ЛНАМ), останні — виконували тут курсові й дипломні роботи [15: 43].

Львівська художниця Н. Паук зауважила певну спорідненість батика з писанковим розписом. Тож іще в середині 1960-х рр. намагалася запровадити художній розпис у навчальний процес кафедри художнього текстилю ЛДПДМ. Та з ідеологічних міркувань гарячий розпис по шовку продовжили докладніше вивчати у 1980-х рр. Зокрема мисткині М. Токар і З. Семак ознайомили творчу молодь із техніками вибійки, холодного і гарячого батика, вільного розпису, фотофільмодруку тощо [18: 22; 7: 49].

Значний поступ у розвитку згаданих технік і створення на їх базі сучасних композицій для найрізноманітніших типів виробів одягового й інтер'єрного призначення припадає на період незалежності України. Визначною подією для розвитку вітчизняного батика стала Перша Всеукраїнська виставка художнього розпису на тканині — «Презентація'94», яка відбулася у 1994 р. в Хмельницькому музеї сучасного українського мистецтва. На ній випускники львівської мистецької школи В. Дубовик, В. Сипняк, М. Жиліна, Н. Дяченко-Забашта, Н. Максимова, Н. Федоренко, Н. Шимін, О. Дробаха, О. Звір, Т. Мисковець, які працюють у різних містах України, а також за кордоном, продемонстрували декоративні панно, ужиткові батикові тканини й твори образотворчого мистецтва з різноманітними за тематикою композиціями — абстрактними, образно-асоціативними, з елементами, які розкривають зміст народних звичаїв та обрядів, а також створені за стилізованими мотивами орнаментів традиційних видів вітчизняного мистецтва. Крім того, в експозиції виставки були

представлені авторські писанки, які презентували художники О. Приведа та Г. Вовк, наголошуючи цим на одному з важливих першоджерел українського розписного текстилю [10; 11: 10, 16, 22].

Цей захід наштовхнув на проведення наступного трієнале українського батика — «Презентація'97» (1997, Хмельницький), яке організували Всеукраїнське мистецьке об'єднання «Артанія» та Хмельницький музей сучасного українського мистецтва. Особливістю творів, які експонувалися на цій виставці, було використання колірних плям і тональних розтяжок, що органічно зливаються з білим тлом тканини та створюють декоративний ефект просторовості. На круглому столі митці й мистецтвознавці обговорювали результати трієнале. Учасники заходу розглядали художній розпис по шовку як «текстильне малярство» у зв'язку з тим, що в 1990-х рр. набув поширення вільний розпис тканин (у якому застосовують меншу кількість резервуючих речовин або й взагалі обходяться без них). Власне, завдяки використанню цієї техніки художники створюють ефект живопису по тканині з шовку або іншої сировини (бавовни, вовни тощо) [13: 76, 77].

Цього ж року у Львові відбулося бієнале «Текстильний шал» (започатковане художницею і мистецтвознавцем Г. Кусько), на якому українські митці представляли різні види художнього текстилю, зокрема й батик. Композиції робіт художників, які розкривали теми традиційної обрядовості, позначені своєрідною інформативністю й абстрактністю, а їх колористика несла певне символічне значення. Вони сприймали тканину здебільшого через призму взаємодії з образною мовою, а не тільки як основу для зображення [13: 75].

Твори провідних митців, виконані в різноманітних текстильних техніках, зокрема шіборі (вузликовий батик)³, холодного й гарячого батика, вільного розпису по тканині тощо, презентувалися і на міжнародних бієнале «Скіфія» (Херсон), заснованих 1996-го р. Л. Єгоровою та А. Шнайдером. Ці проекти зорієнтовані на міжнародні напрямки художнього текстилю «мистецтво тканини» («Art Fabric») і «мистецтво волокна» («Fiber Art»), тож витвори митців (зокрема й західноукраїнських), презентовані на виставках, створені з урахуванням новітніх світових тенденцій [3: 138; 1: 251, 252].

З проголошенням незалежності України активізувався процес національно-культурного пробудження й на повернення до першоджерел духовності народу. Після тривалої заборони радянською ідеологічною системою віри в Бога, поширення т. зв. войовничого атеїзму спостерігається стрімке повернення до традицій української релігійності. У цей період реставровано й відкрито чималу кількість храмів різних конфесій та збудовано нові церкви за проектами українських архітекторів. Тому виникла необхідність створити сучасні сакральні тканини для літургійних потреб,

² Польові матеріали автора, записані 14 серпня 2016 р. у с. Космач (Косівський р-н, Івано-Франківська обл.) від М. Боб'як, 1949 р. н., провідного художника ВАТ «Юність».

³ Шіборі (вузликовий батик, вузликове фарбування) — спосіб фарбування смужки тканини, внаслідок якого її зминають, зав'язують та перекручують.

а також вироби для облаштування інтер'єрів храмів. Зокрема студенти ЛНАМ, Львівського державного коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І. Труша, Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ, Косівського училища ПДМ ЛНАМ, Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка, створюючи проекти і виготовляючи сакральні тканини — воздухи, пелени, хрещаті і квадратні покривці, почали застосовувати холодний і гарячий батик, а деколи поєднувати їх із техніками аплікації шовкових та вовняних тканин і тонкого шпалерного ткання [12: 73].

На початку 2000-х рр. у художньому розписі по шовку утверджуються тенденції, які склалися й набули розвитку в 1990-х рр. У творчому доробку західноукраїнських митців є декоративні панно, в основу оздобу яких закладено стилізовані фітоморфні, антропоморфні й зооморфні мотиви. Філософські теми порушують у своїх роботах художники В. Іванчук, Г. Слободян, І. Токар, Н. Гронська, Н. Федоренко, О. Зотова, О. Лукач-Коваль, О. Чуйко, Т. Килівник, Т. Лукашевич, Т. Французенко, Т. Ядчук-Богомазова та ін. Ці автори створюють образно-асоціативні й абстрактні композиції.

Мистецький здобуток художників О. Веретко, О. Чуйка, Т. Французенко складають твори, в основу зображень яких лягли мотиви орнаментики писанок і трипільські взори. Звернення до сакральної тематики характерне для митців А. Гончарової-Цівінської, Н. Гронської, Н. Федоренко, О. Приведи, О. Чуйка, Т. Лукашевич, Т. Мисковець. Крім того, чимало художників, зокрема І. Токар, Л. Тарадай, Л. Сандюк, О. Чуйко, за основу творчих інтерпретацій беруть фрагменти пейзажів та архітектури.

Сучасні тенденції у мистецтві художнього розпису по тканині проявляються і в синтезі декількох матеріалів та технік виконання, завдяки яким посилюється декоративність робіт. Приклад — твори рівненської мисткині А. Кляповської, у яких поєднано батик із клеєним льоном та шіборі, а також застосовано додаткові оздоблення вишивкою і кракле⁴. Художниця зі Львова Л. Лупул різноманітно поєднує вишивку, гаптування, колаж, батик, ручне фарбування і клаптикове шиття (печворк)⁵. А техніки батика, друку по тканині та колаж використовує у своїй творчості інша львівська мисткиня — О. Звір.

Відомий митець і мистецтвознавець з Івано-Франківська О. Чуйко створює декоративні панно, застосовуючи художній розпис по шовку й авторські техніки, та інколи поєднує шовкову тканину з повстю і нетекстильними матеріалами, чим досягає художньої виразності робіт.

Львівська мисткиня С. Бурак оздоблює лляні тканини у техніках шіборі й ситодруку⁶, а інша художниця зі Львова — Д. Якимчук — декорує шовк і льон гарячим батиком та шиттям. У творчому доробку луцької мисткині Ю. Фадєєвої є вироби, виконані синтезом вузликового фарбування, гачкування і клаптикового шиття із застосуванням льону, бавовни та акрилу. Мистецькою своєрідністю вирізняються батикові твори закарпатської художниці Н. Гронської, у яких використано елементи інсталяції.

Художній розпис по шовку застосовують також у мистецтві лялькарства. Зокрема мисткиня з м. Вижниця (Чернівецька обл.) О. Петрашук-Гинга 2008-го р. вперше запровадила виготовлення ляльок-мотанок у Вижницькому коледжі прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка (до того часу на предметі «традиційна народна іграшка» студенти «одягали» куповані ляльки в традиційне вбрання). При створенні декору одягових тканин для авторських народних ляльок вона послуговується батиковими й ткацькими техніками⁷.

На всеукраїнських виставках-трієнале художнього текстилю у Києві (куратори — З. Чегусова, Т. Печенюк; 2004, 2007, 2010, 2013, 2016) представники львівської, прикарпатської, закарпатської та інших мистецьких шкіл презентували твори, виконані у різних текстильних техніках, зокрема і в розписі по тканині. Так, для батикових виробів, представлених на цих заходах, характерним було поєднання різноманітних матеріалів та змішаних технік.

Важливе значення для розвитку вітчизняного батиккування має співпраця українських митців із іноземними. Прикладом цього є виставка малярства на тканинах «Червіль у діалозі», яка відбулася у Львівському Палаці Мистецтв 2015 р. у межах програми Міжнародної наукової конференції «Польща — Україна. Співіснування та ідентичність. Подібності та різниці на межі культур» (організатори — Суспільна Академія Наук у Варшаві, напрямок — графіка, ЛНАМ, Львівський Палац Мистецтв, Фондація Ад Астра та Організація Всесвітнього Мистецтва Текстилю; з української сторони захід очолила Надія Соболевська, з польської — Дора Хара Антошкевич), у якій брали участь польські й українські художники (зокрема західноукраїнські митці — А. Попова, В. Дубовик, Г. Кусько, З. Шульга, І. Токар, К. Кусько, М. Токар, О. Луковська, С. Бурак та ін.) В експозиції були представлені твори, виконані техніками гарячого й холодного батiku, живопису по шовку, клейової та

⁴ Ефект кракле полягає у навмисному створенні тріщин — кракелюр на різних поверхнях.

⁵ Клаптикове шиття (печворк, квіт, квітінг, клаптеве шиття, шиття з клаптиків тощо) — художня техніка, у якій використовують клаптики тканин або в'язаних елементів геометричної форми.

⁶ Ситодрук (трафаретний друк, шовкографія) — друк через форму, яка виконана на спеціальній сітці. Відбиток створюється внаслідок продавлювання фарби крізь друкувальні елементи форми на задрюковуваний матеріал у процесі руху ракеля по формі.

⁷ Польові матеріали автора, записані 27 липня 2016 р. у м. Вижниця (Чернівецька обл.) від О. Петрашук-Гинги, 1974 р. н., художниці та викладача ВКПМ ім. В. Ю. Шкрібляка.

японської техніки, розпису на бавовняних і вовняних тканинах та ін. У кольоровій гамі більшості робіт переважали відтінки червоного, оскільки з цією барвою організатори заходу пов'язують історичні, національні й культурно-мистецькі традиції України та Польщі. Внаслідок творчої співпраці митців сусідніх держав відбувся обмін знаннями і професійними навиками, що сприяло взаємозбагаченню двох культур⁸.

Художній розпис по тканині виступає джерелом творчих інспірацій також і для українських модельєрів. Художники й дизайнери західного, як і інших регіонів України (Г. Забашта, Л. Дзундза, Л. Лупул, О. Петричук, О. Приведа, Т. Печенюк, Ю. Фадєєва та ін.), створюють вбрання й доповнення до нього, застосовуючи холодний та гарячий батик, вільний розпис, шіборі, фотофільмодрук, контактний друк, змішані техніки тощо. В основі образно-асоціативних композицій цих виробів переважають творчо інтерпретовані фігоморфні, рідше зооморфні мотиви, орнаменти писанок, трипільські візерунки тощо.

Зокрема київська художниця, випускниця ЛДПДМ (тепер — ЛНАМ) Г. Забашта у своїх творах інколи поєднувала холодний батик із технікою стьобання⁹. Івано-Франківська мисткиня О. Петричук для компонентів одягу й аксесуарів до нього використала шовкову батикову тканину разом із мереживом, яке вдало підкреслило декоративні особливості художнього розпису по шовку. Художниця зі Львова Л. Лупул, створюючи сумки, застосовує синтез різноманітних матеріалів і змішані техніки (батик, клаптикове шиття, вишивку та ін.)

Таким чином, розвиток вітчизняного, зокрема західноукраїнського художнього розпису по тканині, активізується наприкінці ХХ — початку ХХІ століття. Значну роль у цьому процесі відіграють виставки художнього текстилю, на яких митці західних та інших областей України презентують оригінальні твори, виконані в різних текстильних техніках, у тому числі й холодного та гарячого батику, вільного розпису, шіборі, фотофільмодруку, синтезу матеріалів тощо.

Висновки. Аналіз новітніх тенденцій розвитку художнього розпису по тканині виявив нові типи виробів: декоративні панно, сакральні й одягові тканини та ін. У творчості митців переважають роботи, в основу декору яких лягають творчо осмислені й стилізовані фігоморфні, антропоморфні та зооморфні мотиви, образно-асоціативні й абстрактні зображення, трипільські візерунки, орнаменти писанок та елементи пейзажів і архітектури. Художники надають образності композиціям завдяки урізноманітненню фактур, поєднанню текстильних і нетекстильних матеріалів

та застосуванню різних технік батику й змішаних технік.

Деякі західноукраїнські дизайнери та модельєри використовують батикові тканини як матеріал для створення сучасних моделей одягу й доповнень до нього. Основою художніх інтерпретацій для таких виробів зазвичай слугують фігоморфні, інколи зооморфні мотиви, орнаментика писанок, трипільські vzори, а також безпредметні абстрактні зображення.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальнішому вивченні новітніх тенденцій розвитку західноукраїнського розпису по тканині та аналізі декоративних особливостей творів художників, які працюють у цій галузі.

Література:

1. Гончар К. Р. До питання про образотворчий фольклор : Репрезентація кураторських і виставкових проєктів / К. Р. Гончар // Художня культура. Актуальні проблеми. — 2014. — Вип. 10. — С. 247–255.
2. Дутка Р. М. Українські вибійчані тканини : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.06 / Р. М. Дутка ; НАН України, Інститут народознавства. — Львів, 1995. — 186 с.
3. Єгорова Л. Міжнародне бієнале з сучасного текстилю / Л. Єгорова // Образотворче мистецтво. — 2008. — № 1. — С. 138–139.
4. Кара-Васильєва Т. В. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. В. Кара-Васильєва, З. А. Чегусова. — К. : Либідь, 2005. — 280 с. ; іл.
5. Касьян Т. К. Художній розпис тканини в техніці «батик» в історичному, технологічному та творчому аспектах / Т. К. Касьян // Вісник ХДАДМ. — 2008. — № 11. — С. 63–67.
6. Касьян Т. К. Батик : навч.-метод. посібн. / Т. К. Касьян. — Черкаси : 2011. — 68 с.
7. Луковська О. І. Художнє ткацтво Львова другої половини ХХ століття (художні особливості, традиції та новації) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.06 / Львівська національна академія мистецтв. — Л., 2007. — 175 с.
8. Лутфулліна А. Склад науково-понятійного апарату з проблем художнього розпису тканин / А. Лутфулліна // Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент. Зб. наук. праць. — К., 2010. — Вип. 5. — С. 119–126.
9. Никорак О. І. Осередки народних художніх промислів УРСР. Чернівецька обл. / О. І. Никорак // Народні художні промисли УРСР. Довідник. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 136–138.
10. Печенюк Т. Г. Вступна стаття // Презентація '94 : каталог / Музей сучасного декоративно-прикладного мистецтва. Філія обласного художнього музею. — Львів, 1994. — С. 5.
11. Печенюк Т. Г. Розпис тканини в Україні (20-ті — початок 90-х рр. ХХ ст.) : автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства : 07.00.06 / Печенюк Т. Г. ; Львівська академія мистецтв. — Львів, 1996. — 24 с.
12. Печенюк Т. Г. Сакральні тканини християнського храму : нові аспекти методики фахової школи / Т. Г. Печенюк // Художній текстиль. Львівська школа. Альбом. — Львів : Поллі, 1998. — С. 70–73.
13. Печенюк Т. Г. Сучасні тенденції художнього розпису на тканині / Т. Г. Печенюк // Художній текстиль. Львівська школа. Альбом. — Львів : Поллі, 1998. — С. 74–77.
14. Стельмашук Г. Г. Осередки народних художніх промислів УРСР. Рівненська обл. / Г. Г. Стельмашук // Народні художні промисли УРСР. Довідник. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 130–131.
15. Стельмашук Г. Г. Розпис тканин / Г. Г. Стельмашук // Народні художні промисли УРСР. Довідник. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 41–43.

⁸ Польові матеріали автора, записані 31 травня 2016 р. у м. Львів від З. Шульги, 1952 р. н., художниці та викладача ЛНАМ.

⁹ Стьобання — техніка, в якій тканину прошивають наскрізь великими стібками.

16. Теслюк І. С. Вибійчані тканини Тернопільського бавовняного комбінату (1974-2005 pp.) / І. С. Теслюк // Вісник ХДАДМ. — 2008. — № 6. — С. 110–124.
17. Теслюк І. С. Українська промислова вибітка другої половини XX — початку XXI століття: культурологічний аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 — теорія та історія культури / Теслюк Ірина Святославівна ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 2010. — 18 с.
18. Токар М. В. Кафедра художнього текстилю: її становлення і розвиток / М. В. Токар // Художній текстиль. Львівська школа. Альбом. — Львів : Поллі, 1998. — С. 18–23.

References:

1. Honchar K. R. Do pytannya pro obrazotvorchy fol'klor : Representatsiya kurators'kykh i vystavkovykh proektiv [To the question about graphic folklore : Representation of counsel and exhibition projects]. Khudozhnya kul'tura. Aktual'ni problemy. Nats. akad. mystetstv Ukrainy, In-t probl. suchas. mystets. Feniks, 2014. Vol. 10, pp. 247–255.
2. Dutka R. M. Ukrayins'ki vybiychani tkanyny: dys. ... kand. mystetstvovnavstva : 17.00.06 [Ukrainian printed fabrics]. NAN Ukrainy, Instytut narodoznavstva. L'viv, 1995. 186 p.
3. Yehorova L. Mizhnarodne biyenale z suchasnoho tekstylyu [International biennale of contemporary textiles]. Obrazotvorche mystetstvo. 2008, no. 1, pp. 138–139.
4. Kara-Vasyl'yeva T. V. Dekorativne mystetstvo Ukrainy XX stolittya. U poshukakh «velykoho stylyu» [Decorative art of Ukraine of the XX-th century. In search of “great style”]. Kyiv, Lybid' Publ., 2005, 280 p., il.
5. Kas'yan T. K. Khudozhniy rozpys tkanyny v tekhnitsi «batyk» v istorychnomu, tekhnolohichnomu ta tvorchomu aspektakh [Art painting cloth technique “batik” in the historical, technological and creative aspects]. Visnyk HDADM, 2008, no. 11, pp. 63 – 67.
6. Kas'yan T. K. Batyk. Navchal'no-metodychnyy posibnyk [Batik]. Cherkasy, 2011, 68 p.
7. Lukov's'ka O. I. Khudozhnye tkatstvo L'vova druhoi polovyny XX stolittya (khudozhni osoblyvosti, tradytsiyi ta novatsiyi) : dys. ... kand. mystetstvovnavstva : 17.00.06 [Lviv art weaving in the second half of the XX-th century (artistic features, traditions and innovations)]. L'viv's'ka natsional'na akademiya mystetstv. Lviv, 2007, 175 p.
8. Lutfullina A. Sklad naukovy-ponyatiynoho aparatu z problem khudozhn'oho rozpysu tkanyn [The structure of scientific and conceptual for artistic painting fabric]. Mystets'ka osvita : zmist, tekhnolohiyi, menedzhment. Zbirnyk naukovykh prats'. Kyiv, 2010, issue 5, pp. 119–126.
9. Nykorak O. I. Oseredky narodnykh khudozhnikh promysliv USSR. Chernivets'ka obl. [Cells folk crafts of the USSR. Chernivtsi region]. Narodni khudozhni promysly USSR. Dovidnyk. Kyiv, Naukova dumka Publ., 1986, pp. 136–138.
10. Pechenyuk T. H. Vstupna stattya [Introductory article]. Kataloh «Prezentatsiya '94». Muzei suchasnoho dekorativno-prikladnoho mystetstva. Filiya oblasnoho khudozhn'oho muzeiu. Lviv, 1994, p. 5.
11. Pechenyuk T. H. Rozpys tkanyny v Ukraini (20-ti — pochatok 90-kh rr. XX st.) : Avtoreferat dys. ... kand. mystetstvovnavstva : 07.00.06 [Painting tissue in Ukraine (20-th — early 90's XX century)]. L'viv's'ka akademiya mystetstv. Lviv, 1996, 24 p.
12. Pechenyuk T. H. Sakral'ni tkanyny khrystyans'koho khramu : novi aspekty metodyky fakhovoyi shkoly [Sacral textiles of Christian Church : new aspects in methods of teaching]. Khudozhniy tekstyl'. L'viv's'ka shkola. Al'bom. L'viv, Polli Publ., 1998, pp. 70–73.
13. Pechenyuk T. H. Suchasni tendentsiyi khudozhn'oho rozpysu na tkanyni [Modern tendencies in painting on textile]. Khudozhniy tekstyl'. L'viv's'ka shkola. Al'bom. Lviv, Polli Publ., 1998, pp. 74–77.
14. Stel'mashchuk H. H. Oseredky narodnykh khudozhnikh promysliv USSR. Rovens'ka obl. [Cells folk crafts of the USSR. Rivne region]. Narodni khudozhni promysly USSR. Dovidnyk. Kyiv, Naukova dumka Publ., 1986, pp. 130–131.
15. Stel'mashchuk H. H. Rozpys tkanyn [Fabric painting]. Narodni khudozhni promysly USSR. Dovidnyk. Kyiv, Naukova dumka Publ., 1986, pp. 41–43.
16. Teslyuk I. S. Vybiychani tkanyny Ternopil's'koho bavovnyanoho kombinatu (1974-2005 rr.) [Printed fabrics of the Ternopil cotton combine (1974–2005)]. Visnyk KhDADM, 2008, no. 6, pp. 110–124.
17. Tesljuk I. S. Ukrai'ns'ka promyslova vybijka drugoi' polovyny XX — pochatku XXI stolittja : kul'turologichnyj aspekt. Avtoref. dys. ... kand. mystetstvovnav. : 26.00.01 «Teoriya ta istoriya kul'tury» [Ukrainian industrial printed cloths of the second part of the XX-th century — beginning of the XXI-st century : culturological aspect]. Prykarpats'kyy natsional'nyy universytet im. Vasylya Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 2010, 18 p.
18. Tokar M. V. Kafedra khudozhn'oho tekstylyu : yiyi stanovlennya i rozvytok [The chair of artistic textile : it's formation and development]. Khudozhniy tekstyl'. L'viv's'ka shkola. Al'bom. Lviv, Polli Publ., 1998, pp. 18–23.